Վահան Թոթովենց

Հրդեհ

Երրորդ պատկեր

Թաղային կոմիսարի սենյակ: Անդրեյը, նստած մի պարզ սեղանի առաջ, ինչ-որ գրում է: Գրությունը լրացնելուց հետո՝ կնքում և զանգ է տալիս: Մտնում է մի զինված բանվոր:

ԱՆԴՐԵՅ. Խնդրեմ՝ այս գրությունը շուտով հասցնես Արտակարգ Հանձնաժողովի գրասենյակը, շտապ է, ընկեր:

ԲԱՆՎՈՐ. Շատ լավ, ընկեր կոմիսար, իսկույն, բայց իմ պոստի վրա ոչ ոք չկա:

ԱՆԴՐԵՅ. Ես մի ուրիշին կնշանակեմ:

ԲԱՆՎՈՐ. Գնացի... (Դուրս:)

Անդրեյը մի սպահ դուրս է գնում:

ԱՆԴՐԵՅ. (Դրսից) Մատվեյ, խնդրում եմ այստեղ, գրասենյակի մուտքը հսկել, մինչև ընկերը վերադառնա: (Ներս է գալիս: Զանգահարում է հեռախոսով:) Տվեք 205, հալլո՛: Ո՞վ է, այո՛, ի՞նչ եղավ, ինչքա՞ն եք հաջողել: (Զայրացած) Անմիջապես ձերբակալեցեք տանտիրոջը, կնոջն էլ հետը. եթե մի քիչ նստեն, կասեն ամեն բան: Այո՛, այո՛: Անմիջապես: Ճիշտ է: Այդպես էլ կարծում էի: Վերջապես ձեռք քաշեցեք այդ զգուշավորությունից: Լսի՛ր, եթե ձեռքից փախցնես, դու անձամբ պատասխանատու ես հեղափոխության առաջ: Լա՛վ,

լա՛վ, հասկանում եմ: (Մտնում է մի զինվոր) Սպասում եմ, սպասում եմ:

ԶԻՆՎՈՐ. Հացը բաժանեցինք, բայց շատ կարևոր է, որ շաքար էլ տանք, շաքարի մեծ կարիք է զգում ազգաբնակչությանը:

ԱՆԴՐԵՅ. (Ձեռքը դնելով զինվորի ուսին) Այո, ճիշտ է, պետք է շաքար էլ բաժանել, կարգադրել եմ, որ բերեն. մեծ քանակությամբ չի լինի, ընկեր, մեծ հույսեր չունենաս:

ԶԻՆՎՈՐ. այնքան որ կարողանանք մի երեկոյի համար բավականացնել:

ԱՆԴՐԵՅ. Ոչ թե մի երեկոյի, այլ երկու օրվա համար:

ԶԻՆՎՈՐ. Երկու օ՞ր... գնամ, լուր տամ կոմիսարին:

ԱՆԴՐԵՅ. Լսիր (թևից բռնում է) դրա ժամանակը չէ, շաքար շատ կլինի, ուրիշ կարևոր հարց կա այստեղ: (Նայելով իր սեղանի վրա գտնված մի քանի թղթերին՝ մեկը վերցնում է) Ձեր փողոցի № 62-ում կասկածվում է, որ ռումբեր թաքցրած լինեն: Մի՞թե ձեզանից որևէ մեկը չի գուշակել որևէ բան մինչև հիմա. պետք է արթուն լինել, հասկանո՞ւմ եք: Ռումբ լինելու բոլոր տվյալները կան, ահագին մատերիալ է հավաքվել այդ բնակարանի մասին:

ԶԻՆՎՈՐ. (Մտածելով) № 62-ում... (գլուխն է քորում) № 62-ում, սատանան տանի, անցյալ օրը ընկերներից մեկնումեկը, կարծես լսեցի, խոսում էր այդ մասին, ոչ թե ռումբի մասին, այդ ողորմելիների մոտ ռումբ չի կարող գոյություն ունենալ, բայց ասում էր՝ ինչ-որ հակա են, կարևորություն չտվինք:

ԱՆԴՐԵՅ. Լսեցեք ինձ, ընկե՛ր, չի կարելի կարևորություն չտալ: (Հետզհետե ոգևորվում է) Ամեն մի փոքր, աննշան խնդիր մեծ նշանակություն ունի հեղափոխության հաջողության տեսակետից, բոլոր փոքր, աննշան խնդիրների գումարը կարող է կատաստրոֆա ստեղծել քաղաքական իշխանության ոչ-փորձառու պրոլետարիատի դիկտատուրայի համար: (Ձեռքը խփելով սեղանին) Հասկանո՞ւմ եք, այս րոպեիս ես ձեզ գրավոր կկարգադրեմ № 62 բնակարանը մանրակրկիտ խուզարկության ենթարկել և ստուգել, ասում եմ ձեզ, այդ բնակարանը կասկածվում է որպես հակահեղափոխության կարևոր որջերից

մեկը: (Նստում է և սկսում գրել, ստորագրում, կնքում և տալիս է զինվորին) Անմիջապես գործի, ընկե՛ր, բոպեն անգամ թանկ է մեր պայքարի համար:

ԶԻՆՎՈՐ. (ձեռքը խփելով սեղանին) Սատանան տանի: (Գնում է: Զանգահարում են):

ԱՆԴՐԵՅ. Հալլո՛: Այո, կոմիսարն է: Այս երեկո մի մասը կարող ենք տալ, առավոտյան էլ մյուս մասը: Մենք աշխատում ենք ավելի հաց ձեռք բերել, քան շաքար, կարևորը հացն է: Այո: Ուրախ եմ, օգտագործեցեք ամեն մի զենք, ամեն մի բոպե, ամեն մի պատեհություն: Ճիշտ է նրա ասածը, ավելի լավ է մտքով, երկաթյա տրամաբանությամբ գործել, քան զգացմունքով: Ի՞նչ արած, թող դժոխք գնա: Ձերբակալեցե՛ք անմիջապես: Հեղափոխությունից ավելի թանկը չկա: Լսեցեք, ընկե՛ր, մի՛ հակաճառեք, այսօր կարդացե՞լ եք ընկեր Լենինի ճառը Համառուսական ռազմական նավատորմիղի համագումարում՝ տպված «Իզվեստիայում». «Մեզ վրա մեղադրանքների կարկուտ է թափվում, թե մենք տեռորով և բռնությամբ ենք գործում, բայց մենք անվրդով ենք այդ հարցումների հանդեպ. մենք ասում ենք՝ մենք անարխիստներ չենք, մենք կողմնակից ենք պետության: Այո, կապիտալիստական պետությունը պետք է ոչնչանա: Մեր նպատակն է նոր պետություն կառուցել՝ սոցիալիստական պետություն: Այդ ուղղությամբ մենք անդուլ կաշխատենք, և ոչ մի խոչընդոտ չի կարող մեզ կանգնեցնել»: Լսո՞ւմ ես, ընկե՛ր, և ոչ մի խոչընդոտ: Անմիջապես ձերբակալեցեք, մենք դարեր դրանց հայհոյանքներն ենք լսել, ոչ մի արժեք չունի ներկայի արցունքը: Լսում եմ. այո, կարող է պատահել. ոչ, ոչ, ասում եմ: Սպասում եմ: Այո, շտապ կարգով:

(Ներս է մտնում մի զինված բանվոր՝ առաջը գզած հուզված ինտելիգենտ մի մարդու: Մարդը անասելի երկյուղի մեջ է, ուզում է խոսել, բայց չի կարող:)

ԶԻՆՎ. ԲԱՆՎՈՐ. Ընկեր կոմիսար, փողոցում ձերբակալեցի այս մարդուն, հայհոյում էր հեղափոխությանը:

ԱՆԴՐԵՅ. Բրավո՛ հանդգնություն...

ՄԱՐԴԸ. Նայած թե ինչպես է հասկացել իմ ասածները:

ԱՆԴՐԵՅ. (Բարկացած) Ի՞նչ լեզվով էիր խոսում, օտար լեզվով հո չէի՞ր խոսում, որ չհասկացավ:

ՄԱՐԴԸ. Ոչ, ընկեր կոմիսար, խոսում էի մեր լեզվով:

ԱՆԴՐԵՅ. Ուրեմն կարող էր սխալ չհասկանալ:

ՄԱՐԴԸ. Սխալ է հասկացել: Ես ասում էի, որ...

ԱՆԴՐԵՅ. (Ընդմիջելով) Ի՞նչ մարդ եք դուք, ի՞նչ դասակարգի եք պատկանում:

ՄԱՐԴԸ. Ես ասում էի, որ այս արյունահեղությունը...

ԱՆԴՐԵՅ. (Զայրույթով ընդմիջելու) Ի՞նչ գործով եք զբաղվել, ի՞նչ պրոֆեսիա ունեք, ո՞րն է ձեր դասակարգը, դասակարգն ասեք, դա է կարևորը:

ՄԱՐԴԸ. Թույլ տվեք խոսքս վերջացնեմ, ասեմ, թե ինչ էի ասում:

ԱՆԴՐԵՅ. (Բղավելով) Ասեք ձեր դասակարգը և ապա սկսեցեք խոսել, ես ձեզ կլսեմ մինչև վերջ:

ՄԱՐԴԸ. (Հանգստացած և ուրախ) Համարյա պրոլետար եմ, չքավոր ինտելիգենտ:

ԱՆԴՐԵՅ. Սա էլ նոր դասակարգ է, համարյա պրոլետար (ծիծաղում է): Հիմա ասացեք, թե ինչ էիք ասում:

ՄԱՐԴԸ. Ասում էի, որ այս արյունահեղությունը լավ չէ, դա կկործանի մեր հայրենիքը, թշնամին կգրավի մեր երկիրը, ոչինչ էլ չի փոխվի: Ահա իմ բոլոր ասածները, այս ընկերը լսելուն պես՝ ինձ ձերբակալեց, պետք է ասել, որ շատ կոպիտ էլ վարվեց ինձ հետ, մինչև անգամ հրացանի կոթով մի անգամ էլ խփեց կողիս:

ԱՆԴՐԵՅ. Լսի՛ր, ողորմելի մարդ, ոչ թե կողիդ, այլ գլխիդ պետք է խփել, իզուր չի արել, լավ է արել, որ ձերբակալել է քեզ. հենց քեզ պես մարդկանց պետք է ձերբակալել: Ավելի վտանգավոր եք դուք, քան ճակատից կռվող

պրոլետարիատի թշնամիները:

ՄԱՐԴԸ. Ընկեր կոմիսար...

ԱՆԴՐԵՅ. (Բղավելով) Մի ընդմիջի խոսքս. ես քեզ լսեցի մինչև վերջը, բարի եղիր ինձ էլ լսել: Ո՞վ է հարուցել այս կռիվը, ո՞վ է պատճառ լինում այս արյունահեղության: Ուրեմն, եթե մեկը անիրավ տեղը քո վզին չոքի քեզ խեղդելու և եթե դու նրա վիզը ավելի շուտ բռնես և խեղդես, սիրտը պոկես և դուրս թափես, քո գործած, այսպես ասած, ոճրի պատճառը դու կլինես, չէ՞, ողորմելի մարդ, դու չես հասկացել այս ամբողջ թափված, դարերից ի վեր թափված արյան իմաստը: Կնստես միառժամանակ նկուղում և շուտով կհասկանաս ամեն բան, մանավանդ լավ կըմբռնես «հայրենիք» բառի իմաստը: Տա՛ր սրան, թող իմաստություն սովորի: Հեղափոխությունը քեզ ձեռք չի տա, բայց պարտական է մի քանի գիտելիքներ տալ քեզ, տա՛ր սրան:

Զինված բանվորը հրացանը չխկացնում է, ուզում է առաջը գցել, բայց մարդը դանդաղում է, ուզում է խոսել:

ՄԱՐԴԸ. Ներեցեք, ընկեր կոմիսար, ես կարծում էի, որ լավ բան էի ասում, եթե գիտենայի, որ իմ ասածները հեղափոխության դեմ են, չէի ասի, աստված վկա, չէի ասի:

ԱՆԴՐԵՅ. Լավ, որ ասել ես. անհրաժեշտն այն է, որ այդպես չմտածես, իսկ եթե մտածել ես, լավ է, որ ասել ես. դրանում գեթ անկեղծություն կա:

ՄԱՐԴԸ. (Ոգևորված) Այո, այո, անկեղծ եմ. այդպես էի մտածում. հայրենիքի սերը ինձ թելադրեց այդպես մտածել, և անկեղծորեն ասացի:

ԱՆԴՐԵՅ. Տարե՛ք սրան, բավական է:

Զինված բանվորը տանում է նրան:

Սատանան տանի, սա էլ ինտելիգենտ է. կարծես ցեխով է պատել ամբողջ ուղեղը:

Զանգահարում են:

Հալլո՛: (Երկար լսելուց հետո) Տեսնո՞ւմ եք. (ջղայնացած) և մինչև հիմա անուշադրության էր մատնված այդ հակահեղափոխության որջը: Այս րոպեիս: 50 զինվոր բավակա՞ն է: Լա՛վ: Այս րոպեիս: (Հեռախոսը կախում է և առանց հեռանալու:) Սատանան տանի, վախենում եմ ուշ լինի ամեն բան: (Նորից հեռախոսը ձեռքն է առնում և ջղային) Տվեք Արտակարգ Հանձնաժողով: (Ուշանում է:) Տվեք Արտակարգ Հանձնաժողով, անմիջապես: Հալլո՛. Ալյոշա, խուզարկել տվի № 62-ը, տրված մատերիաները բոլորն էլ ճիշտ են. մեծ քանակությամբ ռումբերի պահեստ է գտնված, շտապ կարգով պահանջվում է 59 զինվոր, առանց րոպե ուշացնելու. վախենում եմ, որ հակահեղափոխական այդ որջը պաշտպանելու համար ընդհարումներ տեղի ունենան, տնեցիները փախել են, ոչ ոք չի բռնվել: Այո՛, այո՛, անմիջապես ուղարկեցեք: (Կախում է հեռախոսափողը, նստում է սեղանի առաջ, ձեռքը ուժգին խփում է սեղանին) Մի փոքրիկ անհոգություն, և ահա ծանր աշխատանքով ձեռք բերված բոլոր նվաճումները կարող են մի րոպեում զուր գնալ:

Մտնում Մարիաննան գթության քրոջ զգեստով:

ՄԱՐԻԱՆՆԱ. Անդրյուշա, քանի օր է քեզ չեմ տեսել (վազում, գրկում է իր ամուսնուն և համբուրում):

ԱՆԴՐԵՅ. Տանը եղե՞լ ես:

ՄԱՐԻԱՆՆԱ. Երեկ տանն էի:

ԱՆԴՐԵՅ. Շատ եմ զբաղված, Մարիաննա, սիրելիս, ներիր:

ՄԱՐԻԱՆՆԱ. Ես էլ եմ զբաղված: Միայն երեկ գիշեր տանը եղել եմ, այն էլ մի քանի ժամով, ես կարծում էի, որ դու եկել և գնացել ես:

ԱՆԴՐԵՅ. Ոչ, սիրելիս, գրասենյակից դուրս չեմ եկել, այստեղ մի քիչ քնել եմ. ուրիշ ոչինչ. մատակարարման գործն ավելի դժվար է, քան կռվելը: Ավելի լավ էր կռվում լինեի, քան այս գործում, դժվար է, պահանջները շատ են և մեր միջոցները՝ քիչ:

ՄԱՐԻԱՆՆԱ. Անդրյուշա, պետք է տանել, շատ աշխատանք պետք է կատարել: Ես այնքան ուրախ եմ, որ երկուսս էլ նվիրված ենք հեղափոխության գործին: Ուրախ եմ, որ խնամում եմ հեղափոխության զինվորներին:

ԱՆԴՐԵՅ. Ապրես, Մարիաննա, ես էլ քեզ հիմա հազարապատիկ ավելի եմ սիրում: Կանայք էլ պետք է դառնան պետական և հասարակական գործիչներ, կանայք հո հավիտյան չպետք է մնան տանը իբրև կաթնատու մայրեր:

ՄԱՐԻԱՆՆԱ. Ես կանեմ այն, ինչ ինձանից սպասվում է, և կարող եմ անել:

ԱՆԴՐԵՅ. Ինչպե՞ս է ծերունի Վասիլին:

ՄԱՐԻԱՆՆԱ. (Աչքերը լցվում են արցունքով) Անդրյուշա, խեղճ ծերունին չդիմացավ, մեռավ նա երեկ առավոտյան:

ԱՆԴՐԵՅ. (Տխուր և ծանր տոնով) Մարիաննա, ծերունի Վասիլին 40 տարվա բանվոր էր. նա աշխատանքի հերոս էր, եղավ և հեղափոխության հերոս: Ամբողջ 30 տարի նա հեղափոխական էր, այսօրվա հեղափոխական բանվորներից շատերը նրա աշակերտներն են: Ես հիշում եմ, թե ինչպես նա մոտեցավ ինձ առաջին անգամ, բացատրեց մեր դասակարգի բոլոր հարցերը, և ես ինձ շղթայված զգացի նրա քարոզած գաղափարներով: Նա հին մարդ էր, բայց միշտ թարմ, երիտասարդական ոգևորությամբ: Հիշո՞ւմ ես վերջին գիշերը, երբ մենք մեկնեցինք մեր պոստերը, պատանու չափ կայտառ էր, աշխույժ և միաժամանակ՝ իմաստուն: Մարիաննա, այս հրդեհը երկար կտևի, այս հրդեհը պետք է բռնի ամբողջ աշխարհը, որպեսզի մաքրի դարերի կեղտը:

ՄԱՐԻԱՆՆԱ. Անդրյուշա, վերջին րոպեին մոտն էի, բռնեց ձեռքս, ուզեց սեղմել, բայց անուժ էր, նայեց աչքերիս մեջ. նայեց երկար և ասաց. «Լավ նայիր Անդրյուշային, նա լավ զինվոր է» և աչքերը փակեց (լաց է լինում):

ԱՆԴՐԵՅ. Մի լաց լինի, Մարիաննա. հեղափոխությունը դեռևս այդպիսի շատ զինվորներ պիտի կուլ տա. անողոք է կռիվը, դաժան, բայց այս կռիվը վերջնական է:

Մտնում է մի քաղաքացի:

ՄԱՐԻԱՆՆԱ. Գնամ, Անդրյուշա, երկար ժամանակով հիվանդանոցից դուրս չեմ եկել: (Համբուրում է) Այս երեկո տուն արի, եթե կարող ես:

ԱՆԴՐԵՅ. Լավ, եթե ժամանակ ունենամ:

Մարիաննան գնում է:

Ի՞նչ կա, ընկեր:

ՔԱՂԱՔԱՑԻ. (Բարկացած) Ո՞վ է իրավունք տվել ձեռքիցս խլելու իմ հարստությունը:

ԱՆԴՐԵՅ. (Քմծիծաղով) Ո՞վ է իրավունք տվել... ի՞նչ է պատահել:

ՔԱՂԱՔԱՑԻ. Իմ տան ալյուրը ամբողջ տարան:

ԱՆԴՐԵՅ. Ալյուրը հարկավոր է բոլորի համար:

ՔԱՂԱՔԱՑԻ. Բոլորը ինչի՞ս են պետք, ալյուրը իմն է:

ԱՆԴՐԵՅ. (Ծանր տոնով) Լսի՛ր, ընկեր քաղաքացի, ոչինչ քոնը չէ. այս մեկը լավ իմացիր: Կարգադրված է բռնագրավել այն ամենը, ինչ հարկավոր է հասարակական կարիքների համար, այս հեղափոխությունը հենց նրա համար է, որ այլևս ոչ ոք չկարողանա ասել իմը և քոնը. հասկանո՞ւմ եք:

ՔԱՂԱՔԱՑԻ. Ինչպե՞ս թե իմը և քոնը չկա. բողոքում եմ:

ԱՆԴՐԵՅ. Հանգի՛ստ:

ՔԱՂԱՔԱՑԻ. (Բղավելով) Բողոքում եմ. անիրավություն է: Ներս է մտնում դռան պահակը:

ԱՆԴՐԵՅ. Տար այս ապուշին:

(Պահակը տանում է. Անդրեյը մի պահ մենակ է մնում, հոգնության և քնատության նշաններ է ցույց տալիս, գնում է լուսամատի առաջ. երկար նայում է.

հեռվից լսվում է զինվորական օրկեստրի ձայնը, նրա աչքերը կամաց-կամաց փայլում են:)

Անցնում են հեղափոխական ջոկատները, անցնում են դարերի ստրուկները հաղթական երգով: Հինը վերջացավ, հինը անդարձ գնաց, սկսվում է սոցիալիզմի կառուցման փառահեղ աշխատանքը: